

Mács József:
A PÁLYATÁRS TISZTELGÉSE FÖLDIJE EMLÉKE ELŐTT
PÓSA LAJOS GAZDAG HAGYATÉKA*

Kedves Pósa Lajos!

A szó legnemesebb értelmében én egy kicsit irigylem önt, hiszen majdnem felnőtt fiatalként élte meg a Kiegyezést, a Habsburg Császárság Osztrák-Magyar Monarchiává változását, amelyet jó Deák Ferencünk és támogatói eszeltek ki és vittek véghez! Sok vajúdas, önmarcangoló töprengés után, mely nemzetünk féltéséből következett, ők ismerték fel mindenki másnál bölcsebben, hogy nem lehet a szabadságharc bukását és annak legfőbb alakját, a bujdosásra kényszerült Kossuth Lajost egy emberöltőnyi ideig siratni, keresték és megtalálták a nehéz helyzetből kivezető utat, s megfelelő törvények elfogadtatásával megteremtették az előfeltételét a polgári gazdasági-társadalmi viszonyok kialakulásának! Ennek köszönhetően a századfordulóra az ország minden szegletébe eljutott a vasút, a folyókat szabályozták, a hasznosítható termőföldeket több mint tíz százalékkal növelték, a gabonatermelés megduplázódott, Magyarország az Egyesült Államok mögött a világ második legnagyobb lisztszállítójává vált. Az addig tétlenségre kárhoztatott munkavállalók munkát találtak a vasút- és vízépítéseken, az egyre szaporodó gyárakban és üzemekben. Az 1868-as népiskolai törvény szerint minden helyiségben kötelező volt az elemi iskola elvégzése, és aki már írni-olvasni tudott, jobban is érvényesülhetett. A boldog békeidők az első világháború kitöréséig tartó évtizedeiben az írók, a művészek a nemzeti gondolat ébrentartásában játszottak nagy szerepet. Arany János legjobb barátját és komáját, Petőfit nem hagyta hősi halála után sem meghalni, Vajda János a *Virasztókról* írt, Tompa Mihály allegorikusan *A madár fiáról* és a *Gólyáról*, ön pedig szintén költőként a faluja világáról, melyet sem Szegeden, sem Pesten nem tudott elfelejteni, haláláig visszajárt gömörországi Balog-völgyi és radnóti forrásvidékére emlékeit megfürösztetni és felfrissíteni. Gyermekköltőként és gyermeklap-szerkesztőként pedig azt tudta tenni, amit senki Magyarországon ön előtt, verseivel, a strófáiban elhintett nemes tanításokkal a magyar irodalom áhítatos megbecsülésére tanította apró olvasóit. Gyermekköltészetének ezért volt korszakalkotó hatása, a magyar szellem önnel vonul határozottan és erőteljesen a kezdő olvasók közé, a német és a francia gyermekirodalmat az ön verselése szorította ki a magyar gyermekszobákból. Ma már aligha vonható kétségbe, hogy a gyermekek lelkét kevesen ismerték önnél jobban, a kicsinyek képzeletét senki nem tudta önnél varázsosabban foglalkoztatni. S mert nem tartozott korának szürke hegedűsei közé, megtalálta gyermekverseiben azt a hangot, amelyre a kicsinyek annyira fogékonyak és kiéhezettek voltak! Egyesek magasztalták önt, mások nevetségesen azzal támadták, hogy költészetét az óvodás korúak színvonalára süllyesztette. Azt azonban Gyulai Pál tekintélyű ellenfelei sem merték kétségbe vonni, hogy verseivel gyermekekre és szülőkre egyformán hatott, és mintha isteni sugallatra tette volna, birtokolni tudta a magyar lelkeket!

Ön, Kedves Pósa Lajos, százötven évvel ezelőtt jó radnóti földbe eresztett gyökeret, jó tanító pallérozta a fejét, jó lelkipásztor munkálta istenfélővé és nemessé a lelkét, s a Pósa-családok sem voltak akárkik Radnótban, büszkék voltak falujuk nemesi címerére azok is, akik nem őrizhették ládikájukban az erről szóló levelet. Hadd mondjam ki itt mindjárt, hogy Radnótot mégsem nemesi címere emelte magasba, hanem a nagyon is egyszerű paraszt család fia, akit a szülők úgy indítottak el félve, szeretettel a felemelkedés útján, hogy lesz majd belőle pap vagy tanító! A magasságos Isten sugallatára az akkori radnóti pap támogatásával jutott el a rimaszombati gimnáziumba, ahol – babonás lennék? – nem lehetett a véletlen műve, Mikszáthtal köthetett életre szóló barátságot. Mind a ketten jól emlékeztükbe vés-ték, hogy sokat koplaltak, s mintha a mindent tudó és látó Jóisten megsajnálta volna őket, a később *Jó palócok, Tót atyafiai* íróját egy rimaszombati jómódú mészáros-hoz, Pósa Lajost meg egy kenyérsütő asszonyhoz vezérelte. És jóra fordult a sor-suk. Mikszáth a szalonnát, Pósa meg a jóízű kenyeret hordta az iskolába. A diák-nak is kiváló Pósa nem lett pap, tanító azonban igen, a szónak másféle értelmezé-sében. Talán már diákkorukban megbeszélték Mikszáthtal, hogy balsorsú magyar népüket magasabb fokon fogják tanítani. Rimaszombatból Sárospatakra vezetett az útja, ekkor sem nehéz felismerni útja egyengetőjében a radnóti papot, de taní-tott egy budapesti reáliskolában is. Igazi nagy tanítói hivatása azonban akkor kez-dődött el, amikor 1870-től, húszéves korától, publikálni kezdték verseit az *Ellenőr-ben* és a *Nemzeti Hírlapban*. 1881-től 1889-ig Mikszáth nyomdokain haladva a *Szege-di Napló* munkatársa volt, de nem ennél a lapnál találta meg igazi örömét, ha csak azt nem nevezzük igazi örömének, hogy szegedi éveit idején kötött életre szóló ba-rátságot Dankó Pistával, a híres cigányprímással és cigánynótaszerzővel. A Dankó által megzenésített Pósa versek innen indultak országhódító útjukra, s közös szer-zeményeiket ismeri és éneklí a magyar ember ma is, bárhol él is a világon! A Sin-ger és Wolfner Kiadó Szegedről hívta Pósat a fővárosba, és megbízta *Az Én Újsá-gom* szerkesztésével. Egy csapásra szeretett és becsült író társ lett, megkedvelték vi-dám természetét, derűs életszemléletét, amelyben a ferencjós-kás boldog békeidők, a látványos gazdasági eredmények is szerepet játszottak. A szivárványos színek ejtették rabul, az élet árnyoldalai, sötét színei látatlanok maradtak számára. Sok barátja volt, az Orient Szálló Pósa-asztala keresett asztallá vált, kortárs írók szóltak róla megörökítő szándékkal, Gárdonyi Géza, Krúdy Gyula és mások.

Szűkebb baráti köréhez tartozott Feszty Árpád festőművész is, a *Magyarok bejövetele* című monumentális körkép megalkotója, akivel úgy szerették egymást, hogy egyszerre akartak elköltözni e világból is abba a másikba, és ez sikerült is nekik, mind a ketten az 1914-es esztendőben haltak meg, még mielőtt elérte volna őket a négy évig tartó háború borzalma! Feszty sokat mesélt barátainak nagy szerelméről, a kingyesi nádas tanyáról, ahová el-eltűnt Pestről a Martos közeli csendesség-be festeni. A kingyesi tanya hollétéről persze hallgatott, bármiféle háborgatásból így akarta megóvni kicsiny birodalmát. Pósaék azonban szívós embereknek bizonyultak a felkutatásában, míg aztán egy szép nyári hajnalon Feszty után lopakod-

tak: Pósa, Gárdonyi és Lányi Géza, aki a nemzet csalogányának, Blaha Lujzának volt a cimbalmosa. A híres zsolnai gyorsvonaton Érsekújvárba röppentek, onnan öt forintért Ógyallára fiákereztek ahonnan megint már csak esete felé tudtak elindulni a Kingyes tanyára. Későn érkeztek, Feszty éppen lefeküdni készült, amikor megszólalt Lányi cimbalma. Kirohant az udvarra, nagy örömmel ölelte keblére barátait, akik csak harmadnap vettek búcsút Kingyestől. Váratlan látogatásukat a vityilló mestergerendájára vésett sorok őrzik: „Söröd nincs, bár sok az árpád, Isten veled Feszty Árpád!” Túlzó rajongójává vált Pósának Bródy Sándor, s egekbe emelően dicsérőjévé, s még rajta is túltett egy másik barátja, az európai hírű ornitológus Herman Ottó, aki 1910-ben Nobel-díjra akarta jelöltetni Pósa Lajost! Egyik irodalomtörténész kortársa nem kevesebbet állított róla, mint azt, hogy míg magyar ember lesz e földön, Pósa Lajos több mint négyszáz dala élni fog a magyar nép ajkán! A felbukkanó Pósa-gyalázókkal szemben fogalmazódtak ezek a sorok! Sok a túlzás, de sok az igazság is az annyira elismerő megállapításokban! Hadd erősítsem meg a „négyszáz dala, míg magyar él” véleményt azzal, hogy öt dalát a Rimaszombat-hoz kötődő fiatal Bartók is megzenésítette! Mint költő, a gyermekversek írásában találta meg igazi hangját. Annyira bele tudta magát élni a gyermeklelkek világába, hogy a felnőttekhez szóló költeményeit is mintha a gyermekeknek írta volna! Ezért aztán a vélemény, hogy felnőtteknek írt versei alig különböznek gyermekverseitől!

S ha valaki felnőtt korában is annyira gyermek tudott lenni, mint Pósa Lajos, akkor hatványozottan volt érvényes, amit nagy költők és írók mindig is vallottak, s vallanak ma is, hogy az ihlet megszállottja szinte haláláig abból az élményanyagból meríti a legtöbbet, amelyet gyermekkorában tíz évében átélt, átszenvedett. Pósa Lajos is szűkebb hazájába, drága Balog-völgyi szülőföldjére, Balog-parti szülőfalujába járt vissza az emlékekért. Volt szerencsém megszerezni és fellapozni *Az Én Újságom* 1902. évi kötetét. A kiemelkedően szerkesztett képes gyermeklap anyagát olvasgatva értettem meg mélyen igazi sikerének titkát. Az 1889. évi mutatószám megjelenése után néhány héttel már négyezer előfizetője volt a lapnak. Számaiban gyermekekhez szóló versek, elbeszélések, mesék, történetek, ismeretterjesztő cikkek jelentek meg a legjobb írók tollából. Pósa Lajos mesteri szerkesztője volt *Az Én Újságom*nak! S első számú, nagyon gazdag leleményű költője. Verseiben, mint radnóti gazda a jó termőföldben, sűrűn vetette eltanításait: Ő már akkor tudta, amit Sütő András egyik nagy tanulmányában leírt, hogy amíg a bölcső fölött az altatódal a mi nyelvünkön szól, addig még nincs nagyobb baj a gyermekeink lelkével, addig parittyás Dávid-asszonykánk eredményesen vívják csatájukat korunk többségi sötét Góliátjaival. De jó lenne leírni most élő költőink, íróink dicsőítésére, hogy a gyermekeinknek és a szüleiknek írt verseikkel, történeteikkel nagyon sok szülőnél elérték, hogy magyar iskolába adták a gyermeküket! De nagyon kellenének most nekünk a Pósa Lajos elhivatottságú gyermekvers-költők és gyermeklap-szerkesztők! A nemzeti múltunk szeretetére és megbecsülésére nevelés buzgalmával! Mert, Kedves Pósa Lajos, míg 1914-ben, értékes írói munkásságának negyvenedik évfordulóján ötvenezer gyermek vonult a pesti ligetbe köszön-

teni önt, ahol később szobrot is emeltek önnek, addig nálunk, Tompa Mihály szavaival a mi berkeinkben, immár jóval több, mint harmincezer gyermek veszíti el magyar lelkét a szlovák iskolák padjaiban! Önök Tompa Mihállyal és másokkal nagyon jól tudták, nemzeti szétszaggatottságunkban milyen borzalmat jelent, ha a gyermekeink nyelvén másképp szól az ének! De jó tudni, hogy Pósa Lajos a Balogvölgyből úgy tudott a nagyvilágba eljutni, hogy a gyermekeknek írt verseivel, a nagyszerű küldetést teljesítő gyermeklapjával örökre beírta magát egyetemes magyar művelődéstörténetünkbe!

Nem lehet nem szólni az édesanyjához fűződő fájdalmasan szép viszonyáról. Ahogy a legszeretettebb asszonyt megjeleníti a verseiben. Ezeket csak Petőfi áradó dicséretű költeményi múltják fölül. Idézem a *Sóhajtás* című versét: "Hej, ha az én sóhajtásom az egekbe szállna! Hej, ha az én hulló könnyem Sorra gyönggyé válna! Hej, ha én azt a sok gyöngyöt Mind összeszedhetném! Hej, ha én azt koszorúnak Fejfádra tűzhetném!" Mint a világ legjóságosabb gyermeke, rajongva szeretett édesanyját számos változatban megénekelte, elsíratta. Költeményeiben visszavisszatér a csendes dombtető, édesanyjának az örök pihenőhelye. De ugyanúgy idézhetném a hazát imádó, dicsőítő verseit: "Áldd meg, Isten, minden jóval Szép Magyarországot! Fakassz földjén ezer színben Pompázó virágot!" De arról sem feledkezhetünk meg, amit *Virágfakadáskor* címmel, Az Én Újságomban leírt: „Mióta őseink itt hazát szereztek, Nagyobb hőse nem volt Ennek a nemzetnek! Mindenki úgy nézett rá, mint az apjára... Vigyetek virágot Kossuth sírhalmára!" Egy másik dalkölteményében, *Az ifjúság dalában* meg azt olvashatjuk: „A Tiszának, a Dunának Mért zokog úgy minden habja? Tán még most is azt a sok hőst, Elhullt magyart siratgatja? Szent szabadság, Tied mind a két karunk! Érted, hazánk, ha kell, mi is meghalunk!" A felesége is nagy teret kap a költészetében. A Lidike-versek a szerelem, a hűség és a ragaszkodás érzésével telítettek.

Pósa verseit megjelenésük óta kísérte, kíséri dicsérő és elmarasztaló kritika. Pintér Jenő *A magyar irodalom története* második kötetében nagyon elismerően ír róla.

A Sőtér István főszerkesztésével megjelent *A magyar irodalom története* negyedik kötetében a következőket olvassuk Pósaról: „A népnemzeti iskola utolsó képviselőinek egyike. Ha Petőfi népi és nemzeti volt egyszerre, Pósa Lajos már csak falusi, mégpedig Budapest ellen az. Ez a magatartás a század végén jelentkezik először: Pósa, Szabolcska Mihály és mások írásaiban. Az uralkodó osztály ugyanis akkor már csak a paraszti elégtűzés kifejezését látja szívesen: annak a vágyképnek a hirdetését, hogy a paraszt boldog, a faluban szeretet és ártatlanság honol, s ezt az idillt csak az erkölcstelen és magyartalan Budapest igyekszik megrontani. Nem a paraszt szólalt meg ebben az irodalomban, hanem a dzsentrieskedő paraszt, meg a parasztot játszó dzsentr. Ennek az irányzatnak vált kedvenc műfajává a nóta, az anekdota és a népszínmű. Nyelve azonban választékos irodalmi nyelv, csak Gárdonyi Géza élt olykor tájszavakkal: jellemzője továbbá ennek az irányzatnak a hang naiv közvetlensége, a dalszerűség, a falusi életből merített képzetkincs, a falusi

idill és a természetfestés egyedulalma a témaválasztásban.” Kénytelen vagyok itt most Kosztolányit hívni segítségül, aki egy 1920-ban írt cikkében így próbálja helyére rakni a Pósa költészetéről alkotott negatív képet: „Csakis nálunk történhetett, a félműveltség sivatagán, hogy az irodalom mellé járó széplelkek föltették a kérdést: ki nagyobb költő, Pósa bácsi-e vagy Shakespeare? A nyegle összehasonlítást vigyorgás követte, a hahota pedig visszhangzott a sajtó csarnokaiban is. Azokat a versikéket, amelyeket az apró emberiségnek írt balog rímeivel, édesen együgyű csattanóival együtt, átvitték irodalmi kávéházakba, szalonokba, és ott természetesen nevetségesek voltak, mint ahogy minden játékszer nevetséges, ha felnőttek szükségleteihez és arányaihoz mérjük... A csúfondáros, fölényeskedő irodalmárok a versikékben éppen azt nem vették észre, ami igazán értéke: játékos voltát, laza összefűzését, könnyed ragasztását, szűk színskáláját, a bíráló ész ellenőrzésétől mentes csapongását és a gyermekléleknek megfelelő, villámgyors eszmetársítását.” Az irodalom tudós emberei Pósa Szabolcska Mihállyal is összehasonlították, és nagy bölcsen megállapították, hogy míg Szabolcska dalköltő volt, Pósa Lajos nótaköltő, s kettejük között a különbséget abban látták, hogy a Pósa költötte nóta a dallal szemben személytelen, nem a költő egyéniségét fejezi ki, hanem az elképzelt falusi vagy kisvárosi legényét. Ide kívánczok, hogy a zsoltárok és dicséretetek nagy hányada énekelve is költészet, mint ahogy Pósa kedvelt nótái is költői lélekben fogantak.

Hány évtized telt el már megszületése és meghalása óta, de a radnóti arany-szívű, dalos lelkű embert ellenfelei mindmáig nem tudták elhantolni a feledés, az elfeledtetés temetőjében! Ha megtették, újra és újra feltámadt, s él napjainkban is. Visszatér, felbukkan, mint a bűvő patak, azok kedvében járva, akik Pósa Lajosban ma is szeretett és megbecsült költőjüket látják, akiknek mai is megmásíthatatlan meggyőződésük, hogy a múltó másfél évszázadban senki nem tudott úgy versben beszélni a gyermekek nyelvén, mint Radnót szülötte, Pósa Lajos! Ezért bukkan fel a neve és a verse napjainkban is egyik-másik antológiában. Mi, Balog-völgyiek, Radnóttal együtt vagyunk büszkék Pósa Lajosra, de a Szlovákiai Magyar Írók Társasága is emlékezetében őrzi e falu nagy fiát, koszorút helyez mellszobrának a talapzatára. Kedves Pósa Lajos, aki életemben is annyit néztél képzeletben falud csendes, virágillatos temetőjére, gondolom, az egekben lakozva is ezt teszed, most lenézel ránk, a téged ünneplő kicsiny seregre, de szerencsétlen sorsú Kárpát-medencei magyar nemzetünkre is, mely államalapításunk ezeréves évfordulóján tatárok, törökök bosszúja nélkül is száz sebből vérzik, a trianoni megcsonkolásból máig nem tudott felocsúdni, magához térni, fájdalom nyilall a szívükbe, amikor veled kapcsolatban elmondtuk, hogy írói jubileumod negyvenedik évfordulóján ötvenezet gyermek köszöntött a budapesti ligetben. Azért nyilallt a szívünkbe fájdalom, mert tudomásunkra jutott, hogy nemzetünk fájának a törzse, a határokon belüli magyarok törzse önpusztítóvá vált, önnön levelét hullatja a porba, aminek következtében évente ötvenezet nagyságrendben fogy a magyarság, és miért? A Dávid-fejkendő, parittyás asszonykák beleuntak volna már a Góliátokkal való

küzdelemben, a bölcsődaléneklésben, s inkább megölik magzatjukat, hogy ne kelljen bíbelődniük holmi bölcsődal éneklésével? De ha a határokon belül ennyire megszünt a már az anyai elhivatottság, hogyan őrizzük meg magunkat kint és bent a következő évezrednek? Nagy bajban vagyunk, hozzád is fordulunk, segíts rajtunk, hogy lányaink és asszonyaink ne öljék meg magzatállapotú gyermekeiket, mert ha annyira fogyunk, a végén elfogyunk. Segíts abban, hogy ezt megelőzzük, járj közbe Uradnál, akit mindvégig hűségesen szolgáltál, küldjön a magzatait ennyire elveszejtő Magyarországra okítására új Pósa Lajosokat, akik meggyőzően tudnának verseikben a gyermekáldás és az anyai elhivatottság szentségéről beszélni. Ámen.

In: Gömöri Hírlap, 2000/25./26./27.

* Mács József engedélyével